

Yarının Siyasetinin İzleri: 29 Mart Yerel Seçimleri Sonrası Siyasette Kimlik, Hizmet ve İdeoloji Eksenli Kırılma

Hakan M. Kiriş

Araş. Gör.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi ABD
E-posta: hkanmkiris@yahoo.com

Hüseyin Gül

Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
E-posta: gulhuseyin@yahoo.com

Özet: Bu çalışma 29 Mart 2009 seçimleri sonrasında ortaya çıkan tabloyu sunmayı ve seçim sonuçları ışığında bir çözümleme yapmayı amaçlamaktadır. Bu çözümlemede, Türkiye genelinde partilerin aldıkları oy oranları, büyükşehir ve il belediye başkanlığı seçim sonuçları ile il genel meclisi seçim sonuçları temel alınmaktadır. Bulgular, AKP'nin beklediği ölçüde başarılı olamadığını, buna karşın CHP'nin ve MHP'nin görece küçümsenemeyecek bir çıkış yakaladığını göstermektedir. Ayrıca, daha detaylı bir irdeleme, siyasette kimlik, hizmet ve ideoloji temelli bir kırılma yaşandığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel seçimler, yarının politikası, Türkiye, siyasal partiler

The Tracks of Tomorrow's Politics: A Fracture in Politics in Turkey according to Identity, Service and Ideology Lines after the 29 March Nationwide Local Elections

Abstract: This study aims at presenting the general panorama after the 29 March, 2009 nationwide local elections in Turkey, and at analyzing the results of these elections. The analysis is based on the vote shares of each party in the elections along with the results of the elections for mayor and provincial general assembly. The results indicate that AKP (Justice and Development Party) was not as successful as it predicted whereas CHP (Republican Public Party) and MHP (Nationalist Movement Party) were relatively more successful than the previous elections. Besides, a detailed analysis displays that there is a fracture in politics according to ethnic identity, service and ideology lines.

Keywords: Local elections, tomorrow's politics, Turkey, political parties

Türkiye’de Yerel Seçimlerin Dinamikleri

Yerel seçimler için optimum formülün “doğru konjonktür + doğru parti + doğru aday” olduğunu söylemek mümkündür. 2002 yılı Kasım ayında yapılan genel seçimlerde yüzde 34,4 oy alarak önemli bir başarı yakalayan AKP, bu başarısını 2004 yılı yerel seçimlerinde de sürdürmüştür. 2007 Temmuz ayı içinde yapılan genel milletvekili seçimlerinde AKP çok daha büyük bir başarı kazanmıştır. Seçim sisteminin ve meclise üçüncü bir parti olarak MHP’nin girmesinin bir sonucu olarak meclisteki sandalye sayısı azalsa da, oy oranını 12,2 puan artırarak, ülke genelinde yüzde 46,6’ya ulaşmıştır. AKP’nin bu seçimlerdeki başarısı, AKP’ye laiklik ve din temelinde aşırı şekilde kutuplaşmış bir kampanya yürütülerek yüklenilirken uygulanan politikalara pek değinilmemesi, etkisiz ve alternatif politikalar üretemeyen muhalefet, merkez sağın dağılması, AKP’nin e-muhtıra sonucu cumhurbaşkanlığı seçiminde “*mağdur edilmesi*”¹, AKP’nin başarılı ekonomi politikası ve reformlar alanında halka hoş görünen bir çizgi izlemesi, yakalanan hızlı ekonomik büyüme gibi unsurlara bağlanabilir. Kısacası, iktidar partisinin genel olarak durumu yerel seçimlere de yansımaktadır. Ancak, yerel seçimler, genel seçimlere göre daha çok sayıda değişkenin rol oynadığı, bu nedenle çözümlenmesi daha karmaşık bir süreçtir.

Başbakan R. Tayyip Erdoğan 29 Mart 2009 yerel seçimlerini bir genel seçim havasına büründürmüş ve Temmuz 2007 genel seçim sonuçlarını baz alarak bir başarı ölçütü belirlemişti. Ancak, seçim sonucunda, resmi olmayan geçici il genel meclisi sonuçları dikkate alındığında, AKP bir önceki genel seçime göre yaklaşık yüzde 8’lik bir oy kaybı yaşamış olduğu görünmektedir. Bu durum “Baz alınan bir önceki genel seçimler yapılabildiği daha iki yıl olmadan, ne oldu da AKP’nin oy oranları hem bir önceki yerel seçimlere hem de genel seçimlere oranla önemli bir oranda düştü?” sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun yanıtlarının aranması gereklidir.

Ayrıca, CHP’nin ve MHP’nin yaşadığı görece başarının nedenleri ve bu başarının devam ettirilip ettirilemeyeceğinin tartışılması da bu çalışmanın amaçları arasındadır. Bunların ötesinde ve belki daha da önemlisi, son yerel seçim sonuçları, yarının siyaseti açısından genel olarak ne gibi ipuçları içermektedir? Bu bağlamda, 29 Mart 2009 yerel seçim sonuçları, Türkiye’de siyasetin yapılış tarzı, oy verme davranışı ve siyasal partilerin işleyişi ve politikaları gibi açılardan iyi ve derinlemesine çözümlenmelidir. Bu ipuçlarını yakalamak yaklaşık, hem yarının siyasetinin ipuçlarını yakalamaya hem de iki yıl sonra yapılacak genel seçimler için yol haritası çıkarmaya oldukça önemli katkı sağlayacaktır. Bu ipuçlarını yakalayabilmek için, seçim sonuçlarının

---

¹ AKP’nin 2007 yılı bahar ayındaki cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde kendi karşısında oluşturulmaya çalışılan ve çok kısır bir biçimde laiklik çizgisine oturtulan ve e-muhtıra ile desteklenen “*hırçın*” ve “*faşist*” eğilimler taşıyan muhalefet karşısında “*mağduru*” oynaması, siyasal bir taktik olarak değerlendirilmelidir. Bu taktik daha sonraki 2007 yılı Temmuz ayındaki genel milletvekili seçimlerinde devam ettirilmiştir. Bu taktiğin 2007 genel seçimlerinde başarılı sonuçlar elde edilmesine katkı sağladığı ileri sürülmüştür.

değişik açılardan genel olarak değerlendirilmesi çalışmanın diğer temel bir amacıdır.

Yerel Seçim Sonuçları ve Genel Bir Değerlendirmesi

29 Mart 2009 yerel seçimleri genel olarak değerlendirildiğinde şu bulgular dikkati çekmektedir:

1. Türkiye genelinde seçimlere katılanların ve katılmayanların sayı ve oranları çerçevesinde seçimlere bakıldığında, Türkiye genelinde kayıtlı 58.781.540 seçmenden 49 milyon 250 bin'i oy kullanmak için sandık başına gitti. Katılım oranı da yüksek bir düzeyde, yüzde 83,8 olarak gerçekleşti. Resmi olmayan geçici sonuçlara göre, 9,5 milyon seçmen oy kullanmadı. 1 milyona yakın seçmenin oyu ise geçersiz sayıldı.
2. Seçimlere katılım yüksek olsa da, kullanılmayan oyların sayısı, DTP ve Saadet Partisi'nin aldığı toplam oyları aşarak en çok oy alan 3. Partinin aldığı oy oranına yaklaştı. Kullanılmayan 7 milyon 41 bin oyun tek bir partide toplanması halinde bu parti MHP'nin ardından 4. sırada yer alacaktı. Geçici sonuçlara göre 4. parti durumunda olan DTP'nin aldığı oy 2 milyon 406 bin. Saadet Partisi'nin toplam oyu ise 2 milyon 287 bin.
3. Kullanılmayan ya da geçersiz kullanılan oyların yerel seçimlerde ne kadar önemli olabileceği açıkça gözlemlendi. Belediye başkanını 577 oyun belirlediği Karabük'te, kullanılan 2 bin 500'ü aşkın geçersiz oy ve sandığa gitmeyen 11 bin'i aşkın seçmen seçim sonucunu belirledi. Geçersiz oyların ve sandığa gitmemenin en kritik durumda olduğu il ise, seçim sonucunun halen kesin olarak belli olmadığı Adana'dır. 33 bini aşkın seçmenin geçersiz oy kullandığı ve 184 bin seçmenin sandığa gitmediği Adana büyük şehir belediye başkanlığı seçimlerinde MHP adayı Aytaç Durak, AKP adayı M. Ali Bilici'den sadece 2.000 civarında fazla oy alarak başkanlığı kazandı. 2.417 seçmenin sandığa gitmediği ve 523 geçersiz oyun kullanıldığı Artvin'de de, yeni başkan 324 oy farkıyla belirlendi. CHP'nin kazandığı belediyelerden en kritik olanı (en az farkla kazanılmış olanı) Aydın Belediye Başkanlığı. Aydın seçmeni üç ana parçaya bölünmüş görünmektedir: % 26 CHP; % 25 MHP; ve % 25 AKP. MHP'nin kazandığı belediyelerden en kritik olanı Adana Büyükşehir Belediyesidir. Burada oyların % 29,7'sini MHP ve % 29,5 AKP almıştır. Örnekleri arttırmak mümkündür.
4. 29 Mart 2009 yerel seçimleri sonucunda tüm büyükşehir, il ve ilçe belediye başkanlıklarının dağılımı aşağıdaki gibi olmuştur:

Tablo 1. 29 Mart 2009 Seçim Sonuçlarına Göre Belediye Başkanlıklarının Partilere Dağılımı

Parti	Büyükşehir Belediyesi		İl Belediyesi		İlçe Belediyesi	
	2009	2004	2009	2004	2009	2004
AKP	10	12	35	46	447	483
CHP	3	2	10	6	170	130
MHP	1	0	9	4	129	72
DTP	1	1	7	3	50	32
DSP	1	1	1	2	10	5
DP	0	0	1	1	39	89
SP	0	0	0	1	23	12
BBP	0	0	1	0	3	3
ANAP	0	0	0	0	4	27
ÖDP	0	0	0	0	1	1
EMEP	0	0	0	0	1	0
Bağımsız	0	0	1	2	15	20
Toplam	16	16	65	65	892	874

Bu tablo, AKP'nin kazandığı belediye başkanlığı sayılarında 2004 yerel seçimlerine göre önemli bir düşüş yaşandığını göstermektedir. Parti iki 2 büyükşehir, 9 il merkezi ve 36 ilçe belediyesini kaybetmiştir. Buna karşın CHP, MHP ve DTP sahip oldukları belediye başkanlığı sayılarını artırmıştır. Bu sonuçlara göre AKP 10 büyükşehir belediye başkanlığı, 35 il belediye başkanlığı ve 448 ilçe belediye başkanlığı kazanmıştır. CHP ise 3 büyükşehir belediye başkanlığı, 10 il belediye başkanlığı ve 170 ilçe belediye başkanlığı kazanmıştır. MHP 1 büyükşehir belediye başkanlığı, 9 il belediye başkanlığı ve 129 ilçe belediye başkanlığı kazanmıştır. DTP'de elde ettiği belediye başkanlığı sayısını artırmıştır. DTP 1 büyükşehir belediye başkanlığı, 7 il belediye başkanlığı ve 50 ilçe belediye başkanlığı kazanmıştır.

5. Kazanılan büyükşehir ve il belediye başkanlıkları bakımından CHP özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarında ve Trakya'da, MHP iç Ege'de, İç-Orta Karadeniz'de ve Doğu Akdeniz'de dağınık olarak tutunmuş görünmektedir. Buna karşın AKP İç ve Doğu Anadolu'da ve DTP ise Güneydoğu Anadolu'da başarılı sonuçlar elde etmiştir. Bu partiler dışında, Saadet Partisi'nin il belediye başkanlığı kazanamasa da oy oranını artırdığı görülmektedir. Kazanılan belediye başkanlıklarının genel olarak harita üzerindeki dağılımı, ideoloji ve kimlik temelinde bir kırılmaya işaret etmektedir. CHP gelişmiş ve daha liberal eğilimli sahil şeridi illerde ve Trakya illerinde tutunmuş görünürken, DTP Kürt kökenli vatandaşların oyları ile (yani kimlik temelinde) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerde tutunmuş görünmektedir. MHP daha çok CHP ile AKP'nin egemen olduğu iller arasında kalan geçiş illerinde tutunmuş görünmektedir. Buralarda, büyük ölçüde AKP'ye tepki ile MHP'nin alternatif haline geldiği iddia edilebilir. Yani

muhafazakâr oyların geçişkenliği genelde bu iki parti arasında gerçekleşmiştir. Bu durum; AKP'nin Batı, Sahil ve Trakya illerinde merkez oylarının gerilediğine; ancak İç ve Orta Anadolu illerinde ise hem muhafazakâr tabanını koruduğunu hem de sağın diğer eğilimlerinden oy almaya devam ettiğini göstermektedir.

6. İl genel meclisi oyları dikkate alındığında AKP'nin ülke genelinde görünümü belediye başkanlığı sonuçlarına göre daha iyidir. İktidar partisi; hem Türkiye genelinde birinci parti olmayı sürdürmektedir hem de ülke sathına en fazla yayılabilen parti görünümündedir. 2009 il genel meclisi seçim verileri bir milletvekili seçimi olarak görülürse partilerin milletvekili sayısı şu şekilde olurdu: AKP: 285 (%39), CHP: 139 (%23), MHP: 87 (%16), DTP + Bağ.: 39 (% 10). Bu sonuçlara göre AKP tek başına iktidarını korumaktadır; ancak salt çoğunluğa gerilemiştir. Buna karşın CHP ve MHP'nin oyları birlikte koalisyon kuracak çoğunluğa erişmekten oldukça uzaktır.
7. Büyükşehir ve il belediye başkanlığı seçileri sonuçlarına göre; AKP 45 ilde birinci partidir ve belediye başkanlığını kazanmıştır. Bunun yanında AKP, Adana, Antalya, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Isparta, Eskişehir, Zonguldak, Ordu, Giresun ile birçok Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve Trakya illerini de içine alan 33 ilde de 2. sıradadır. CHP 13 ilde 1 birinci parti olarak büyükşehir ya il belediye başkanlığını kazanmıştır. Bunun yanında; CHP, Ankara, İstanbul, Kocaeli, Bursa, Burdur, Denizli, Samsun, Çorum, Trabzon, Kırşehir, Hatay, Gaziantep gibi 14 ilde 2. parti konumundadır. İç ve Orta Anadolu yer alan iller, CHP'nin hem genel hem de yerel seçimlerde açılım yapabileceği illerdir. MHP ise 10 ilde 1. partidir. MHP Aydın, Muğla, Afyon, Kütahya, Çankırı, Amasya, Tokat, Yozgat, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Mersin, Kahramanmaraş, Kayseri gibi 22 ilde ise ikinci parti konumdadır. DTP ise 8 ilde birinci, 6 ilde de ikinci parti durumundadır. DP 1 ilde 1., 1 ilde 2. Partidir. DSP 2 ilde 1., 2 ilde 2. sıradadır. Ayrıca; SP 3 ilde 2., ANAP 1 ilde 2.; BBP 1 ilde 1.; ve bağımsızlar 1 ilde 1. konumdadır.
8. İl merkezlerinde birinci ve ikinci partilerin belediye başkanlığı seçimlerinde aldıkları oyları dikkate alarak oluşturulan siyasal eğilimler analiz edildiğinde ise şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Sağ - Sol 22 kent ve Türkiye genel ortalaması; Sol - Sağ 22 il merkezi; Sağ - Sağ 36 il merkezi; Sol - Sol 0 il merkezi; Bağımsız - Sağ 1 il merkezi². Bu tablo bize siyasetin sağa yığılımlılığını anımsatmaktadır. İki sağ partinin yarıştığı il sayısı en büyük grubu oluşturmaktadır. Bu sağın alternatifinin yine sağ olduğuna işaret etmektedir. Ancak, bu tabloda AKP'nin alternatifi olan sağ partiler içinde merkez sağ parti olmaması, merkez sağda arayışın devam ettiğini göstermektedir. İki sol partinin ilk iki sırada yarıştığı hiçbir il

² AKP, MHP, SP, BBP, ANAP, DP sağ; CHP, DSP ve DTP sol olarak değerlendirilmektedir.

yoktur. Bu solun, farklı sol partilerden aday olsa dahi, bilinçli olarak tek sol parti adayına yöneldiğine işaret etmektedir. Güney Doğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise, kimlik temelli kırılmadan dolayı, DTP dışında solu temsil eden başka parti yoktur. Kimliğin alternatifi din olarak gözükmemektedir.

9. İl genel meclisi oylarında ana eğilimler (birinci ve ikinci partilerin siyasi eğilimleri) şöyledir: Sağ-Sol 28 il ve Türkiye genel ortalaması, Sol-Sağ 17 il, Sağ-Sağ 36 il, Sol-Sol 0 il. Bu durum il genel meclislerinde il merkezi belediye başkanlıklarına göre sağın daha üstün olduğu bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Bu da, kırsal oylardaki sağ eğilimin daha baskın olduğunu göstermektedir.
10. Aşağıda verilen tabloda, il genel meclisi seçim sonuçlarına göre birinci parti olduğu halde, büyükşehir ya da il merkezi belediye başkanlığını kaybeden partilerin bir listesi görülmektedir.

Tablo 2. İl Genel Meclisi Seçim Sonuçlarına Göre Belediye Başkanlığını Kaybeden Partiler

İller	İl Belediye Başkanlığı Seçimi	Oy Oranı (%)	İl Merkezi İl Genel Meclisi Seçimi			
			1. Parti	Oy Oranı (%)	2. Parti	Oy Oranı (%)
Manisa	MHP	38,7	AKP	36,1	MHP	26,6
Balıkesir	MHP	41	AKP	35	CHP	23,8
Çanakkale	CHP	39,3	AKP	35,6	CHP	29,3
Isparta	MHP	38,8	AKP	35,5	MHP	27,9
Eskişehir	DSP	51,5	AKP	36,2	DSP	32,2
Zonguldak	CHP	45,7	AKP	38,1	CHP	31,7
Bartın	MHP	39,9	AKP	46,5	MHP	20
Kastamonu	MHP	49,3	AKP	44,9	MHP	29,6
Sinop	CHP	52	AKP	42,8	CHP	21,4
Karabük	MHP	31,6	AKP	39,2	MHP	20,7
Ordu	DSP	52,7	AKP	42,5	MHP	17,4
Giresun	CHP	46,4	AKP	40,9	CHP	23,4
Artvin	CHP	43,7	AKP	38,4	CHP	25,6
Gümüşhane	MHP	41,8	AKP	44,6	MHP	24,4
Sivas	BBP	50,8	BBP	37,6	AKP	31,7
Mersin	CHP	30,9	MHP	31,2	AKP	25,7
Şanlıurfa	Bağ.	44	AKP	40,3	DTP	19,6
Tunceli	DTP	30	AKP	27	DTP	19,7
Mardin	AKP	45	DTP	44,1	AKP	27,2
Muş	AKP	50,5	DTP	42,5	AKP	28,6
Ağrı	AKP	39,6	DTP	37,2	AKP	28,9
Yalova	DP	35,4	AKP	33,3	CHP	21,2

11. Yukarıda verilen tablo, il genel meclisinde çoğunluğu elde etmesine rağmen AKP'nin 17 il belediye başkanlığını kaybettiğine işaret

etmektedir. Benzer biçimde; Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde DTP de il genel meclisinde çoğunluğu elde etmesine rağmen üç il belediye başkanlığını AKP'ye kaptırmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında en önemli faktörlerden biri aday gösterme etkinliğidir; yani, gösterilen adayın niteliği ve yerel halkça benimsenip benimsenmediğidir.

12. Tüm büyükşehir ve il belediye başkanlığı ve il genel meclisi seçim sonuçlarının karşılaştırılmasından yola çıkılarak, partilerin aday etkinliği de saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla; belediye başkanlığı seçiminde alınan oylardan aynı belediye sınırları içinde il genel meclisinde alınan oylar çıkarılarak³ bir oran elde edilmiştir. Buna göre 3 büyük partinin büyükşehir ve il belediye başkanlığı için gösterdiği adayların başarısı (etkinliği) çözümlenmeye çalışılmıştır. Çözümlemeye sadece 81 il alınmış ve partiler kazandıkları iller bazında değerlendirilmiştir. Bulgular; birinci parti olduğu 45 büyükşehir ve il belediye sınırları içinde AKP'nin adaylarının etkinlik ortalamasının 2,48; 13 büyükşehir ve il belediye başkanlığı kazanan ikinci büyük parti olan CHP'nin ortalamasının 7,40; ve 10 büyükşehir ve il belediye başkanlığı kazanan MHP'nin ortalamasının ise 5,89 olduğuna işaret etmektedir.

Dolayısıyla, partilerin sadece kazandıkları büyükşehir ve il belediye başkanlıkları temelinde yapılan bu çözümleme göre, partilerin aday gösterme etkinliğinin genel olarak düşük olduğu, ancak AKP'de aday etkinliğinin diğer iki partiden daha da düşük olduğu gözlenmektedir. Yani AKP aday gösterme konusunda diğer iki partiden daha az başarılı olmuştur. Bu konuda, AKP'nin parti kimliğinin aday profilinden daha önde olduğu ya da parti kimliğine güvenerek halkın da tercih edeceği adayları gösterme konusunda daha az duyarlı davrandığı söylenebilir. Bu konuda CHP ve MHP görece daha başarılıdır ve bu başarı seçim sonuçlarına da yansımıştır. Bu sonuçlarla Tablo 2'den çıkan sonuçlar örtüşmektedir.

13. Toplumsal cinsiyet temelinde büyükşehir ve il belediye başkanlıklarına bakıldığında, sadece iki kadın adayın il belediye başkanlığını (Aydın ve Tunceli) kazandığı görülmektedir. Bu yaklaşık yüzde 3 gibi bir orana işaret etmektedir ki, siyasette kadın erkek eşitliği açısından olumsuz bir tablo ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadın adaylardan bazılarının, aday gösterme sürecinde parti içi çekişmelerin bir ürünü olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklar sonucu aday gösterildiği yönündeki haberler, kadınların "siyasette figüran" konumunda görüldüğüne de işaret etmektedir.

---

³ Büyükşehirlerde, kolaylık ve karşılaştırma açısından il genelinde kullanılan il genel meclisi seçim sonuçlarının dikkate alındığını belirtelim.

Yerel Seçimden Genel Çıkarımlar

Yerel seçimler, özellikle de il genel meclisi seçimleri, iktidar partisi açısından hem geçen seçimlerin sağlaması, hem de gelecek seçimler için bir ön yoklama niteliğindedir. Başbakan Erdoğan'ın yerel seçim sonuçlarının beklediklerinden daha kötü olduğunu ve kendilerine bir uyarı niteliği taşıdığını kabul ettiği, verdiği demeçlerden anlaşılmaktadır. Yerel seçimlerde alınan görece başarısız sonucun ilk etkisinin kabinede bir değişiklik olabileceği konuşulmaktadır. Böyle bir süreç daha çok adayların niteliğinin, uygulanan politikaların etkinliğinin, yolsuzlukların yani siyasetin gerçek malzemelerinin öne çıkmasına olanak sağlamıştır. Bundan ise daha ılımlı, uzlaşmacı ve normal görünenler kazançlı çıkmıştır. Ancak, AKP'nin çeşitli etkenlerle erimesi ve merkez oyların merkez sağda konumlanacak yeni oluşumlara kayacağını söylemek için henüz çok erken görünmektedir.

Muhalefet partileri açısından ise, yerel seçimler bu partilerin söylemlerinin konjonktüre ne düzeyde uygun olduğunu ve halk nezdinde ne kadar benimsendiğini göstermesi açısından anlamlıdır. 29 Mart 2009 yerel seçimi, CHP ve MHP'nin oy tabanını düşük düzeyde de olsa genişlettiğini göstermektedir. Buna karşın; bu durumun ortaya çıkmasında CHP ve MHP gibi partilerin söylemlerinin dışında 'stratejik oy kullanma' davranışının da etkili olduğu söylenebilir. 2002'den bu yana yapılan seçimlerde oyunu AKP'de toplayan merkez ya da uç sağ seçmenler ile AKP karşısında oyunu bilinçli olarak güçlü adaya yönelten seçmenlerin "stratejik oy verme" davranışı gösterdiğini söyleyebiliriz. Daha önceleri sol karşısında, uçta bile yer alsa bir sağ adaya yönelen merkez sağ seçmen ile stratejik oy kullanma davranışı gösteren merkez sol ya da Kürt kökenli seçmen, bu kez AKP karşısında oyunu CHP'ye, MHP'ye ya da DTP'ye vermiştir.

29 Mart sonrasında, SP ve DTP gibi partilerin de Türk siyaset hayatında yok sayılamayacağı anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda, Türkiye'de ideolojilerin, kimliklerin ve dinin siyaseti biçimlendiren önde gelen unsurlar arasında yer aldığına da işaret etmektedir.

Bu seçimlerde; türban ve laiklik gibi çatışmaya neden olan kutuplaşma unsurlarının siyasal söylemlerde öne çıkmaması ve askerinin seçim sürecine müdahil olmaması ve edilmemesi, siyasetin daha normal koşullarda işlemesine ve siyasetin gerçek unsurlarının ve dinamiklerinin (ideoloji, kimlik, söylem, hizmet vb.) öne çıkmasına olanak sağlamıştır. Ancak, Güney Doğu Anadolu ile çevreleyen illerde etnik kutuplaşma tehlikesi belirginleşmiştir.

AKP Oy Kaybı Bir Gerileme Olarak Değerlendirilebilir mi?

AKP'nin 29 Mart'ta il genel meclisi seçimlerinde aldığı 38,8'lik oy, 2007 seçimlerindeki yüzde 46,58'e göre yüzde 7,75 oranında gerilediğini gösteriyor. Bu gerilemeye yol açan bazı unsurlar olarak şunları sayabiliriz:

1. Krizi ciddiye almamak ve etkin çözümler üretmemek. Ekonomik krizi, "Türkiye'ye teğet geçecek" diyerek küçümsedi. Zamanında alınmayan önlemler, krizin etkisinin Türkiye'de daha ağır hissedilmesine neden oldu. ABD ve AB'de hükümetler işsizliği önlemek ve istihdamı artırmak için ekonomik-mali paketler açıklarken, Erdoğan tam tersine krizin etkisinde kalan işadamlarını beceriksizlikle, kredi kartıyla geçinmeye çalışanları da dürüst olmamakla suçladı. Krizin etkilerinin hissedilmeye başladığı bir dönemde, binlerce kişiye istihdam sağlayan dev kuruluşlarla kavga edilirken artan işsizlik oranları gözden kaçırıldı. Başbakan'ın ekonomiyi ihmal ettiği görüntüsü yarattı ve seçmen, iktidarı 'uyarma' ihtiyacını duydu.
2. Çatışmacı ve kavgacı üslup şimdiye kadar oluşturulan "mağdur" imajının "mağrur tek adam" imajına dönüşmesine yol açtı. Medyaya, yargıya, muhalefete ya da iş dünyasına yönelik sert ve ölç alma mesajları içeren ifadeler ters tepti.
3. Almanya'daki Deniz Feneri davası ile RTÜK Başkanının korunduğu algısı belediyeler ve parti yöneticilerinin isimlerinin karıştığı büyük çaplı yolsuzluk iddiaları karşısındaki tutuma eleştiriler göz ardı edilmesinin de etkili olduğu söylenebilir.
4. AKP iktidar partisi uygulama ve politikalarıyla laiklik konusundaki kaygıları gideremedi.
5. Doğu ve Güneydoğu'da DTP'ye karşı, "seçim yatırımı" olarak nitelendirilebilecek açılımlar geç geldi ve samimi bulunmadı. Seçim sürecinde açıklanan ekonomik yatırımlar, TRT Şeş gibi bazı kültürel ya da teknik açılımlar, Tunceli'de gerçekleştirilen buzdolabı ve kanepeler yardımları nedeniyle etkili olmadı.
6. "Bize oy vermezseniz hizmet gelmez" yaklaşımı, Şanlıurfa'da olduğu gibi "Çeketi koysam seçtiririm" tavrı ya da halkın işaret ettiği isimlerin aday gösterilmemesi de, seçimlerde kayıpları beraberinde getirdi. "Belediye başkanınız iktidar partisinden seçilmezse hizmet alamazsınız" şeklindeki sözleriyle büyük tartışma yaratan Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin'in seçim bölgesi Antalya'da AKP, çok iyi hizmetler üretmesine rağmen kaybetti.

Ancak, tüm bunlar AKP'nin oy tabanının gerçekten erimeye başladığını ve erimenin devam edeceğini, bunun yeni oluşumlara yol açabileceğini ya da muhalefetteki CHP'nin ve MHP'nin yükselişini devam ettireceğini gösterir mi? HAYIR. Tabii ki AKP yukarıda saydığımız gerekçeler üzerinde düşünmez ise, özellikle ekonomiyi ve ekonomik krizi iyi yönetemez ve bir önceki dönemde muhalefeti yaralayan kavgacı, sert ve belli kesimlerden ölç alıcı tutumlar ve ifadelerden arınmazlar ise, bu kez yanıtın "EVET" olması kaçınılmaz olacaktır.

CHP Açısından ve Genel Yansımalar

İstanbul'da Kılıçdaroğlu beklenmedik düzeyde, bir önceki seçime göre 8 puan düzeyinde yüksek bir oy alarak sürpriz yaptı. Yenilse de, partisinin aldığı oy oranının üzerinde de oy alarak önemli bir başarı yakaladı ve CHP'de lider adayı ya da en azından önemli bir isim olarak öne çıktı.

Ana muhalefet partisi CHP, çatışma ve kutuplaşma üzerinden siyaset yapmasa da, daha çok AKP'yi eleştirerek seçim kampanyası yürüttü. Ekonomik programı uygulayacak ve kitlelerde güven yaratacak isimler istisnalar dışında öne çıkmadı. Bu yetersizliklere rağmen CHP'nin oy oranını arttırması aldatıcı olabilir. Bu nedenle CHP'nin iki yıl sonraki seçimler için ciddi bir krizden çıkış ve ekonomi politikası, önemli alanlarda açılım getiren diğer politika önerileri ile güvenilir ve genç kadroyu deneyimlilerle birleştiren bir yaklaşımla hazırlanması gerekli olacaktır. Ayrıca CHP'nin merkezin solunda yer aldığını hatırlayarak; özgürlük, adalet ve hakkaniyet kavramlarını öne çıkarması, bu kavramları Cumhuriyetin vazgeçilmez değerleriyle nasıl uzlaştırdığını gösteren öneri ve politikalarını ortaya koyması ve kendini değişik toplumsal kesimleri cezp edebilmesi gerekir. AB sürecini sosyal devlet ve ulusal bağımsızlık ilkeleri ile örtüşecek biçimde barışık yönetmeye talip olmalıdır.

Kılıçdaroğlu etkeninin atlanmaması gereken bir örnek olduğu ele alınmalı. Bu etken üzerine üretilen politika CHP'nin oylarını artırdı. Bu da gösteriyor ki politikada yeni yüzler ve inandırıcılık çok önemli.

Genel olarak tüm partilerin siyaset yapma biçimlerinde gözden geçirmeleri ve demokrasiyi güçlendirip kendilerine çeki düzen vererek başlamaları gerekir. Türkiye'de genel olarak siyasetteki ve yerel yönetimlerdeki yetersizliğin en önemli nedenlerinden biri aşırı merkeziyetçi yönetim yapısının yeterince aşılammış olmasıdır. Bu merkeziyetçilik parti örgütlerinde parti merkezinin sahip olduğu aşırı ağırlığının ötesinde, siyasi partilerdeki katı hiyerarşik ve lidere endeksli yapı ve işleyişle ilgilidir. Yerel güçlerin yanı sıra kadınların, gençlerin ve yeni düşüncelerin siyasi partilerin önemli ölçüde dışında tutulması birbiriyle bağlantılıdır. Sivil toplum örgütlerinin ve toplumun farklı kesimlerinin gerek genelde, gerek yerel düzeydeki yönetime ilişkin kararlar üzerindeki etkisi de, çok sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de yerel yönetimlerin yetersizliği aynı zamanda bir demokrasi, şeffaflık ve katılım eksikliği sorunudur. Yerel yönetimlerde rantın yaygın olmasına ve liyakatin dışlanabilmesine olanak veren en önemli nedenler arasında bu eksiklik yer almaktadır" (10 Aralık Hareketi, 2009).

Sonuç

AKP'yi 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde 1. parti yapan en temel unsurlar iktidar partisi olması, aynı veya karşı kulvarda alternatifinin sıvrilmemesi ve partinin yerel yönetimler alanında önemli deneyim ve isimlere

sahip olmasıdır. Buna karşın AKP ile aynı kulvardaki MHP'nin böyle bir yerel yönetim referansı olduğunu söylemek oldukça zordur. Bu değerlendirmeyi destekleyen bir veri de 1999 seçimlerine ilişkindir. 1999 yılında birlikte yapılan genel ve yerel seçimlerde, MHP genel seçimlerde 2. Parti olarak elde ettiği başarısını yerel seçimlere yansıtamadı. Pek çok yerde sağın alternatifinin sağ olması ve solun kazandığı yerlerde de yine en yakın takipçinin sağ olması, solun açmazına karşın sağın alternatif üretebildiğini göstermektedir. Temsil ettikleri ideolojilerin tersine olarak, sağ; yeni partilerle sürekli iktidarda kalırken; sol, aynı parti ile muhalefette kalmaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye'de iktidarın çevresel devri siyasi yelpazenin sağına odaklanmıştır (Kiriş ve Gül, 2008).

Siyasi partiler açısından gelecek dönemde dikkate alınacak en önemli politika; cumhuriyet değerleriyle demokratik değerlerin, temel hak ve özgürlüklerle uzlaştırılarak başarılması olacaktır. CHP başta olmak üzere, tüm partilerin bu seçimlerden ders alarak, kültür ve hayat tarzı çatışmasını bırakıp yeni yüzlerle özgürlükçü ve tamamen sivil söylemli bir partiye dönüşmelidir.

Türkiye'de göze çarpan bir diğer olgu sağ-sol karşıtlığının ötesinde solun CHP-DSP ile DTP olarak kutuplaştığı ve söz konusu bu karşıtlığın sağdaki partilerin arasındaki geçişkenliğin tersine oldukça sert bir ayırım yarattığıdır. CHP 1. Parti olduğu 1970'lerde solun bütün potansiyelini seçimlerde ağırlıklı olarak çatısı altında toplayabilmişti. Bugün Kürt oyları solun ana akımından ayrılmış durumda ki, bu oyların hacminin önemli bir oranda olduğu artık net olarak gün ışığına çıkmış durumdadır. Yine solun farklı renkleri, oy hacimleri düşük de olsa CHP'den oldukça uzak noktalarda konumlanıyorlar. Bu renkler parti olarak başarılı sonuçlar elde edemeseler de, örneğin 2007 seçimlerinde İstanbul'dan bağımsız milletvekili çıkarabilecek güçte görünmektedir.

CHP'nin Kürt oylarını ve diğer uç sol oyları kapsayıcı söz konusu bu manevra alanı aynı zamanda mevcut seçmen tabanı ile de bütünleşik bir politikayı üretmeyi gerekli kılmaktadır. Ancak CHP'nin klasik seçmenlerinin bu açılımlara duyarlılığı tartışılması gereken bir konudur. Çünkü yeniden böyle bir kapsayıcılık iddiasında bulunabilmek, partinin hem kendi söyleminde hem de resmi ideolojide yer alan tabuları ileri seviyede kırabilmeyi gerektiriyor. Bunun yanında CHP'nin muhafazakâr orta ve doğu Anadolu'ya nasıl nüfuz edeceği de tartışılması gereken bir diğer konu olarak öne çıkmaktadır. Çünkü CHP, son seçimlerde artık iyice somutlaşan şekilde bir kıyı ve Trakya partisi haline gelmiş durumdadır. Bunun için partinin orta ve doğu Anadolu'da ikinci olduğu iller göz önüne alınmalı ve hem milletvekili hem de belediye başkanlığı seçimlerinde il bazına indirgenmiş politikalar uygulanmalıdır. Yerel seçim sonuçlarının Ankara, Mersin, Van, Antalya, Balıkesir, Isparta, Eskişehir, Kayseri, Şanlıurfa, Ordu gibi illerde daha detaylı olarak ayrıca irdelenmesi de bu anlamda gereklidir.

Kaynakça

- Akarca, A. T., 2009, "A Prediction for AKP's Nationwide Vote Share in the 29 March 2009 Turkish Local Elections", *İktisat, İşletme ve Finans*, 27 (276), Mart, pp. 7-22.
- Kiriş, H. M. & Gül, H., 2008, "Türkiye'de Siyasal Eğilimlerin Dönüşümü: Yerel Seçimler Bağlamında Bir Çözümleme", *Amme İdaresi Dergisi*, 41 (2), s. 101-129.
- 10 Aralık Hareketi, 2009, *10 Aralık Hareketinin Yerel Yönetim Yaklaşımı*, [<http://www.10aralik.org>], e.t. 3 Mart 2009.